CZU: 81`276.6:[641.5:348.48-051] **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.10056925**

PROVOCĂRI TERMINOLOGICE ÎN DOMENIUL GASTRONOMIEI: PERSPECTIVA GHIDULUI-INTERPRET

Valeria DUCA
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0002-5437-5265

Articolul propune o abordare a terminologiei cu tematică gastronomică din perspectiva problemelor cu care se confruntă ghidul-interpret în ghidajul turistic cu specific gastronomic. Terminologia gastronomică, deosebit de bogată lingvistic, dar și intercultural, este purtătoare de semnificații istorico-culturale, iată de ce ghidul-interpret are în față dificila misiune de a o exploata corect pentru a se bucura de întreg potențialul comunicativ al termenilor vizați. Activitatea de traducere/interpretare, în acest caz, este limitată de anumite constrângeri, care odată identificate și analizate asigură reușita comunicării.

Cuvinte-cheie: *ghidaj turistic, traducere/interpretare, terminologie gastronomică, diferențe interlingvistice, culturem, comunicare, competență interculturală.*

TERMINOLOGICAL CHALLENGES IN THE FIELD OF GASTRONOMY: THE GUIDE-INTERPRETER'S PERSPECTIVE

The article proposes an approach to gastronomic terminology from the perspective of the problems faced by the guide-interpreter in the gastronomic tourist guiding. Gastronomic terminology, particularly rich both at linguistic and intercultural level, carries historical-cultural meanings, that is why the guide-interpreter has the difficult task of using it correctly to enjoy the full communicative potential of the terms in question. The translation/interpretation activity, in this case, is limited by certain constraints, that once identified and analyzed ensure the success of communication.

Keywords: *tourist guiding, translation/interpretation, gastronomic terminology, interlinguistic differences, cultureme, communication, intercultural competence.*

Pe parcursul ultimilor ani, domeniul turismului în Republica Moldova, a cunoscut o dezvoltare semnificativă, iar ideea promovării autenticului prin viața rurală, prin oameni și ospitalitatea acestora, prin bucătăria tradițională, prin varietatea culturală etc. a fost una deosebit de productivă. Turiști din diferite țări ale lumii profită de ofertele operatorilor promotori ai turismului rural, în care

ramura gastronomică reprezintă un element cheie prin faptul că generează un concept inedit, complex, ce îmbină armonios aspectele economico-financiare cu cele istorico-culturale. Potențialul turismului gastronomic este amplu valorificat atât sub aspect geografic, prin delimitarea zonelor turistice de Nord, Centru, Sud, cât și sub aspect istorico-patrimonial, în care felurile de mâncare reprezintă moștenirea culturală lăsată de strămoșii acestui pământ, dar și prin capitalul uman bogat, transmițător de tradiții gastronomice. Zonarea geografică a hărții turistice gastronomice oferă o varietate impresionantă de feluri de mâncare care sunt și dovada coexistenței mai multor culturi, deci dimensiunea interculturală este una fundamentală în abordarea artei culinare din Republica Moldova în general, dar și din perspectiva ghidului-interpret în particular.

În acest cadru complex își desfășoară activitatea ghidul-interpret, care îmbină procesul de ghidaj turistic „acordând asistenţă, informaţii şi interpretări cultural–istorice turiştilor, persoanelor care organizează tururi, clienţilor individuali, stabilimentelor educaţionale şi siturilor istorico – religioase” [1, p. 72] cu cel de traducere și intrepretare, astfel „asigurând și traducerea explicațiilor” [2]. Intervenția ghidului-interpret se realizează, deci, pe câteva coordonate sintetizate la nivel de:

- ***Organizare*** – gestionează implementarea și buna desfășurare a programului turistic din punctul de vedere al timpului, spațiului, mijlocului de deplasare, cazării și alimentației. Este etapa la care ghidul-interpret își poate anticipa activitatea de interacțiune cu grupul de turiști pe tematică gastronomică, analizând conținuturile programului turistic prestabilit și determinând care este terminologia cu care va opera. Totodată acesta are posibilitatea să-și determine pistele metodologice de traducere/interpretare prin: crearea fișelor terminologice cu tematică gastronomică, analiza denumirilor culinare și formularea echivalentelor sau explicațiilor termenilor în limba țintă.
- ***Interacțiune*** – intermediază relaţiile dintre turişti, dintre turişti şi personalul din turism, ori de câte ori situaţia creată impune acest lucru și adaptează programul turistic la dorințele sau necesitățile grupului. La acest nivel, se va lua în calcul faptul că ghidul-interpret este de cele mai multe ori prima persoană din țara noastră cu care turistul va comunica și modul în care se va realiza această interacțiune va determina impresiile cu care vor pleca vizitatorii. Domeniul gastronomic din Republica Moldova, din acest punct de vedere, este unul ofertant și deschis spre comunicare. Prin intermediul produselor culinare

servite și a ghidului-interpret se va realiza deopotrivă contactul lingvistic și cultural cu impact senzorial-gustativ, emoțional.

➢ ***Prezentare*** – utilizează eficient mijloace lingvistice/paralingvistice în limba țintă în vederea asigurării comunicării între participanții procesului de ghidaj turistic. La această etapă, ghidul-interpret realizează prezentarea și interpretarea conținuturilor cu tematică gastronomică prin intermediul cărora promovează valorile patrimoniului cultural al țării gazdă, asigură transferul cultural al patrimoriului țării-gazdă spre publicul-țintă, motivează acest public, trezindu-i curiozitatea și dorința de a retrăi senzațiile gustative încercate în timpul descoperirii obiectivelor turistice și de a recomanda și altor turiști traseul parcurs.

Așadar, profilul de competențe al traducătorului în ghidajul turistic cu componentele lingvistică, sociolingvistică și strategică, raportat la coordonatele descrise, trebuie completat la nivel de cunoștințe cu termeni culinari ale căror aplicare și integrare în discursul în limba-țintă cere informații complementare specifice din limba-sursă. Marea provocare a traducerii/interpretării textului/discursului gastronomic o reprezintă **culturemele**, definite de G. Lungu-Badea drept „**unitatea minimală purtătoare de informaţie culturală** care nu se descompune în vederea perceperii sensului şi realizării traducerii, întrucât această operaţie ar perturba receptarea corectă a sensului de către destinatar (cititor, traducător etc.) şi, prin urmare, ar produce alterarea intenţiei autorului” [3, p. 34]. Culturemul, confirmă de pe aceiași poziție I. K. Nagy este „doar **cuvânt sau expresie** (element sau unitate lingvistică) **care se referă la realităţi**, obiecte, fenomene, procese, structuri textuale specifice culturii sursă (cultură locală, regională, naţională, religioasă etc.) şi care, în procesul traducerii, reclamă cunoştinţe legate de cultura sursă” [4, p. 207]. Prin urmare, specificul culturemului redat de ideile – *informație culturală – referință la realități – cultura sursă* este punctul de plecare pentru ghidul-interpret spre descoperirea valorilor culturale redate de termenii culinari în calitate de cultureme. Totodată, dependența culturemelor de un context extralingvistic precis și bine-cunoscut determină gradul de înțelegere a semnificației acestuia, or, în multe cazuri culturemele sunt dificil de reperat chiar de către destinatarii care aparţin aceluiaşi spaţiu lingvistic cu emiţătorii.

De exemplu, este nevoie de precizări suplimentare chiar și pentru vorbitorii limbii-sursă când celui mai cunoscut element de patiserie de la noi din țară i se zice „plăcintă”, la Nord, dar și „saralie” sau „salarie” în Estul și Sudul țării,

„varzare” la Nord și Centru. Sau cum e cazul legumelor înăbușite pe care le numim „tocană”, „ghiveci”, „ciulama”, „mâncărică”, în dependență de zona geografică a țării și specificul pregătirii felului de mâncare. Cadrul problematic legat de traductibilitatea sau mai degrabă de intraductibilitatea culturemelor din domeniul gastronomic provoacă ghidul-interpret la o amplă cercetare a termenilor culinari.

Așadar, abordarea traductologică a termenului gastronomic de către ghidul-interpret va fi una bazată pe contextul extralingvistic al acestuia. Prin context extralingvistic (cultural, general, socio-istoric) se va înțelege „ansamblul evenimentelor, codurilor, raporturilor sociale etc. necesare pentru înţelegerea unui enunţ [...], eficace în determinarea „referentului expresiilor utilizate”, a caracteristicilor interne care se actualizează în momentul utilizării unui cuvânt prin eliminarea ambiguităţilor sintactice şi lexicale” [5, p. 90]. Prin urmare, în procesul de stabilire a corespondențelor lexicale în lucrul cu termenii gastronomici ce desemnează felurile de mâncare de exemplu, ghidul-interpret va ține cont de următoarele trăsături definitorii ale termenilor:

- ✓ Ingredientele sau produsul alimentar principal din care este pregătit;
- ✓ Modalitatea de pregătire a felului de mâncare;
- ✓ Originea acestuia conform zonei geografice populate de diverse naționalități (moldovenesc, turcesc, bulgăresc, ucrainean etc.)
- ✓ Evenimentul socio-cultural pentru care este pregătit în calitate de simbol reprezentativ.

Revenind la traducerea cuvântului „plăcintă”, pentru a exemplifica, ne vom referi la utilizarea acestuia ca specialitate a unui meniu fix al pensiunii „La Tudora” situată în satul Tudora, raionul Ștefan-Vodă. Așa cum proprietarii pensiunii și-au propus prin această afacere să promoveze valorile satului lor pitoresc situat pe malul râului Nistru, punctul de atracție al pensiunii este mâncarea gătită conform specificului zonei, după care se propun activități recreative tradiționale. Specialitatea și mândria gazdelor este „plăcinta miresei” pe care au ales să o prezinte turiștilor anume datorită faptului că aduce din trecut o filă din istoria satului, referindu-se la un moment important al unui festin pe timp de nuntă. O provocare în fața ghidului-interpret ar fi nu neapărat traducerea termenului culinar „plăcintă”, care este foarte cunoscut și care, pentru a păstra coloritul național al țării se va prelua prin împrumut în limba țintă. Iar apoi pentru a oferi claritate, prin corespondență lexicală ghidul-interpret ar putea propune

oricare dintre cuvintele care redau în limba franceză ideea de „plăcintă” – fr. „galette”, „pain”, „tarte” și prin calchiere ar ajunge la sintagma „la galette de la mariée”. Dar, intervenția interpretului nu poate fi oprită aici, or unui turist francez sau de oricare altă naționalitate, unitatea lingvistică „la galette de la mariée” îi va suscita curiozitatea, lăsând loc de interpretări. Competențele interculturale ale ghidului-interpret vor fi decisive în realizarea contactului dintre culturi și nemijlocit a transferului cultural, or contextul istorico-cultural al acestui fel de mâncare pregătit, „jucat” pentru mireasă, apoi gustat doar de aceasta este definitoriu în redarea complexă a semnificației termenului culinar.

Așadar, pentru a definitiva configurația semantică a unității traduse, ghidul-interpret poate face referință la particularitățile definitorii ale termenilor gastronomici, descrise mai sus. Formula propusă *„la galette de la mariée”* va fi însoțită de o explicație – *„Galette feuillettée farcie au fromage, de forme ronde, faisant allusion aux basques de la robe de la mariée. Préparée autrefois pour la mariée pendant les noces dans le Sud-Est de la Moldova comme symbole de la beauté de la jeune femme”*. Astfel, se iau în calcul elemente ale contextului extralingvistic în care aspectul culinar este îmbinat implicit cu altele care țin de cadrul de realizare – natura evenimentului (familial), localizarea (numele regiunii), referinţele socio-culturale legate de anumite personaje, cadru ce poate fi extins pe măsură ce interacțiunea interculturală progresează spre atingerea acelui „scopos” al comunicării.

Dialogul intercultural cu tematică gastronomică ar putea continua și prin alte elemente, cum ar fi expresiile frazeologice, destul de des întâlnite, extrem de problematice pentru un traducător/interpret. Acestea trebuie să-și găsească locul în fișele terminologice tematice, alături de termenii propriu-ziși. În cazul nostru, expresiile ce conțin termenul de „plăcintă” extind semnificația culinară spre aria altor accepțiuni ce pun în lumină valorile neamului nostru. De ex. *„a aștepta pe cineva cu plăcinte calde – faire bon accueil à qqn”* – redă ospitalitatea moldovenilor; *„e lesne a zice placintă, dar e mult până se face, „a găsi plăcinta gata – profiter du travail d'autrui”* – nuanțează puterea de muncă, sârguința depusă pentru a face plăcintele, iar *„bună-i plăcinta, dar daca nu-i, e bună și pita – faute de chapon, pain et oignon”* – smerenia, acceptarea, etc. În aceste unități lingvistice, ghidul-interpret poate găsi cu ușurință piste pentru interpretări pe dimensiunea interculturală ceea ce îi va asigura o bună gestionare a tacticilor comunicative.

În concluzie, vom menționa că în aceste câteva pagini ne-am propus să prezentăm câteva aspecte problematice ale activității ghidului-interpret pe dimensiunea termenilor gastronomici ce țin de felurile de mâncare. În procesul de ghidaj turistic interpretul abordează aceste unități lingvistice ca parte componentă a complexului de valori patrimoniale pe care trebuie să le aducă în vizor turiștilor. Denumirile de feluri de mâncare fac referință fie la produsele alimentare specifice mai multor zone geografice ale țării noastre, fie la ocupațiile băștinașilor sau la cutumele acestora, deci transferul cultural depinde de un ansamblu mai larg de cunoştinţe al ghidului-interpret şi de capacitatea de a face conexiuni corecte între multitudinea de elemente.

Referințe bibliografice :

1. BÂCA, I. *Ghidaj turistic*. Cluj-Napoca: Argonaut, 2014. 155 p.
2. *Dicționar explicativ al limbii române*. [Accesat 12.04.23] Disponibil: https://dexonline.ro/definitie/ghid-interpret
3. LUNGU-BADEA, G. *Culturemul – un concept itinerant: abordare interdisciplinară.* [Accesat 02.05.2023] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/292960219_CULTUREMUL_-_UN_CONCEPT_ITINERANT_ABORDARE_INTERDISCIPLINARA
4. NAGY, I. K. *Introducere în traductologie sau noțiuni și concepte fundamentale în teoria și practica traducerii*. Cluj-Napoca: Scientia, 2020. 366 p.
5. LUNGU-BADEA, G. *Teoria culturemelor, teoria traducerii*. Timișoara: Editura Universității de Vest. 262 p.